

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 10 oktober 2017

Mål nr

Ö 639-17

PARTER

Klagande

1. Dödsboet efter MR
2. MAR
3. RR
4. SR
5. DR

Ombud och målsägandebiträde för 1–5: Advokat JM

Motpart

AC

Offentlig försvarare: Advokat GH

Dok.Id 139039

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45–12:00
13:15–15:00

SAKEN

Avvisande av överklagande

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2017-01-09 i mål B 5302-11

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer hovrättens avvisningsbeslut och lämnar tillbaka målet till hovrätten för fortsatt handläggning.

JM tillerkänns ersättning för sitt arbete som målsägandebiträde i Högsta domstolen med 3 355 kr, varav 2 684 kr avser arbete och 671 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MAR, RR, SR, DR och dödsboet efter MR har yrkat att Högsta domstolen undanröjer hovrättens beslut och visar målet åter till hovrätten för fortsatt handläggning.

AC har, genom den offentlige försvararen, motsatt sig yrkandena.

SKÄL

Frågan i Högsta domstolen

1. Frågan i Högsta domstolen är om en hovrätt kan avvisa ett överklagande på den grund att klagandens motpart inte har kunnat delges och, om så är fallet, vilka förutsättningarna för detta är.

Bakgrund

2. AC åtalades vid Södertörns tingsrätt för mord och övergrepp i rättssak. I den del av målet som gällde mord biträdde målsägandena – klagandena i detta mål – åtalet. De yrkade även skadestånd. I en dom som meddelades i maj 2011 ogillade tingsrätten åtalet och skadeståndstalan.

3. Åklagaren och målsägandena överklagade domen. AC saknade känd adress och befann sig på fri fot. Hovrätten lyckades inte delge honom överklagandena. Det förekom uppgifter om att han vistades i Polen, där han är medborgare. Det gjordes därför flera försök att delge honom genom polska myndigheter men inte heller dessa försök fick någon framgång.

4. Vid en häktningsförhandling i oktober 2015 prövade hovrätten om AC skulle häktas. Hovrätten fann dock att det inte förelåg sannolika skäl för brottsmisstankarna. Åklagaren återkallade därefter sitt överklagande och hovrätten skrev av målet i den delen.

5. Målsägandena vidhöll sitt överklagande. Hovrätten begärde därför i april 2016 upplysningar från Polen om var AC vistades. Enheten för utlämnande av personuppgifter vid polska inrikesministeriet lämnade beskedet att AC inte var registrerad i Polen. Målsägandena förklarade då att de var beredda att, med hjälp av polska myndigheter, själva eftersöka AC:s vistelseadress. De yrkade samtidigt att hovrätten skulle förklara målet vilande.

6. Sedan hovrätten avslagit yrkandet om vilandeförklaring och förelagt målsägandena att, vid äventyr av avvisning, komma in med utredning som möjliggjorde delgivning med AC, begärde målsägandena anstånd. De hänvisade till att de hade begärt att få ut AC:s adressuppgifter från polska inrikesministeriet. De uppgav också att de avsåg att kontakta andra myndigheter i Polen.

7. I det nu överklagade beslutet har hovrätten avslagit begäran om anstånd samt avvisat målsägandenas överklagande enligt grunderna för 51 kap. 6 § rättegångsbalken. Enligt hovrätten kan det fastslås att svårigheterna att delge AC inte är av tillfällig eller övergående natur och att det vid en samlad bedömning av omständigheterna framstår som utsiktslöst att få målet avgjort inom överskådlig tid. Det föreligger därför, enligt hovrätten, rättegångshinder för att pröva överklagandet.

Avvisning enligt 51 kap. 6 § rättegångsbalken

8. I 51 kap. 3 § rättegångsbalken finns bestämmelser om avvisning av överklaganden som har kommit in för sent och i 51 kap. 7 § finns bestämmelser om avvisning av överklaganden som är ofullständiga. Frågan om avvisning på grund av rättegångshinder regleras i 51 kap. 6 §. Enligt den paragrafen får hovrätten omedelbart avvisa ett överklagande om det finns något annat hinder mot att ta upp det till prövning än att det har kommit in för sent.

9. Bestämmelsen i 51 kap. 6 § rättegångsbalken är avsedd att tillämpas när det föreligger någon omständighet som medför att hovrätten inte, vare sig vid tiden för överklagandet eller senare, kan pröva målet. Sådana omständigheter kan vara att det överklagade beslutet inte går att överklaga, att klaganden inte är part i målet eller att den som uppträder som ombud eller ställföreträdare inte

är behörig. Att avvisning får ske ”omedelbart” utesluter inte att paragrafen tillämpas först i ett senare skede av målet.

En analog tillämpning av 51 kap. 6 § rättegångsbalken

10. Målet väcker frågan om det finns utrymme för att tillämpa 51 kap. 6 § rättegångsbalken – som inte är direkt tillämplig i en situation av förevarande slag – analogt. En jämförelse kan här göras med 45 kap. 8 §. Enligt den paragrafen ska en stämningsansökan i brottmål avvisas om rätten finner det uppenbart att den som väcker åtalet inte äger tala å brottet eller att målet på grund av annat rättegångshinder inte kan tas upp till prövning. Bestämmelsen har i praxis ansetts kunna tillämpas även när den tilltalade inte har kunnat delges och rätten därför har funnit det uppenbart att rättegången inte kommer att kunna genomföras (jfr NJA 1963 C 594, även JO 1975/76 s. 108 f. och JO:s uttalande i dnr 266-2010).

11. Sedan denna praxis utvecklats har det i 33 kap. 10 § rättegångsbalken tagits in bestämmelser som ger en domstol vissa särskilda möjligheter att avvisa en stämningsansökan. Förutsättningarna för detta är att käranden inte har lämnat uppgift om bl.a. svarandens adress, att bristen inte är av ringa betydelse för frågan om delgivning och att det inte är oskäligt att ansökan avvisas. Bestämmelserna har dock begränsats till att gälla dispositiva tvistemål (jfr prop. 1984/85:109 s. 44). Det medför att en domstol inte kan avvisa ett åtal med hänvisning till att åklagaren eller målsäganden inte har lämnat tillräckliga adressuppgifter om den tilltalade. Det är fråga om en annan situation än den som har berörts i det föregående (p. 10). Liksom tidigare får avvisning anses kunna ske om det, trots upprepade ansträngningar från domstolen, framstår som utsiktslöst att delge den tilltalade inom preskriptionstiden.

12. Vid en bedömning av om 51 kap. 6 § rättegångsbalken kan tillämpas analogt är emellertid en jämförelse med 45 kap. 8 § inte helt rättvisande. En

avvisning av en stämningsansökan hindrar inte att åklagaren kommer igen med en ny stämningsansökan, låt vara att bestämmelserna om åtalspreskription vanligen sätter en yttersta gräns för när ett nytt åtal kan bifallas. Om ett överklagande avvisas, innebär det att tingsrättens dom vinner laga kraft utan att klaganden har fått tillfälle att få domen överprövad i andra instans. Det talar för att avvisningsinstitutet bör användas med mycket stor försiktighet, såvitt gäller överklaganden (jfr prop. 1983/84:78 s. 82).

13. I sammanhanget bör emellertid också beaktas att omständigheterna kan vara sådana att det framstår som mer eller mindre uteslutet att överklagandet någonsin kommer att kunna prövas. Om det i en sådan situation inte skulle gå att avvisa överklagandet, finns det en risk för att ansvarsfrågan förblir öppen för, i princip, all framtid. En sådan konsekvens är knappast förenlig med de principer som ligger till grund för bestämmelserna i 35 kap. brottsbalken om åtalspreskription och bortfallande av påföljd. Det talar för att det bör finnas i vart fall vissa begränsade möjligheter att, med en analog tillämpning av 51 kap. 6 § rättegångsbalken, avvisa ett överklagande som inte har kunnat delges.

14. Det får mot denna bakgrund anses finnas ett visst utrymme för att avvisa ett överklagande när det inte har kunnat delges motparten. Avvisning på denna grund bör emellertid förutsätta att det framstår som i det närmaste uteslutet att överklagandet någonsin kommer att kunna prövas och att det inte heller är rimligt att den överklagade frågan förblir öppen.

15. Vid bedömningen av om dessa förutsättningar föreligger i ett enskilt fall är det naturligt att väga in vilka delgivningsförsök som har gjorts och vilka ytterligare delgivningsförsök som skulle kunna göras samt sannolikheten av att sådana försök skulle få framgång. Det är också naturligt att beakta vilken tid som har förflutit sedan det överklagade avgörandet meddelades samt klagandens inställning. I det sammanhanget får det också betydelse vad målet

gäller; utrymmet för avvisning bör vara särskilt begränsat när det gäller åtal för brott som har en lång preskriptionstid eller som över huvud taget inte preskriberas.

Bedömningen i detta fall

16. Hovrätten har, själv eller genom polska myndigheter, gjort åtskilliga försök att delge AC överklagandet. Försöken har, med vissa uppehåll, pågått i cirka fem år. Varken hovrätten, de polska myndigheterna eller klagandena synes ha tillgång till några mera konkreta uppgifter om var AC i dag befinner sig.

17. Det finns alltså mycket som talar för att hovrätten aldrig kommer att kunna delge AC överklagandet. Mot bakgrund av vad klagandena har uppgett om sina avsikter att göra egna efterforskningar, framstår det emellertid ännu inte som uteslutet att framtida delgivningsförsök skulle kunna lyckas. Särskilt med hänsyn till vad målet gäller – åtal för mord – och till klagandenas inställning borde hovrätten därför inte ha avvisat överklagandet.

18. I detta fall går det visserligen inte att utesluta att AC, även om han framdeles delges kallelse till huvudförhandling, uteblir från förhandlingen och att detta då bedöms utgöra hinder mot att avgöra målet. Det förhållandet att en part kan komma att undandra sig lagföring bör emellertid inte medföra att en hovrätt avvisar ett överklagande.

19. Avvisningsbeslutet ska därför undanröjas och målet lämnas tillbaka till hovrätten för fortsatt handläggning.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff, Sten Andersson (referent) och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Janina Kastevik